

338

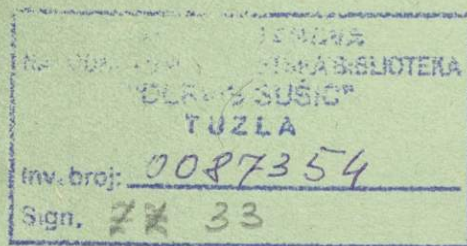
— ml.

NEKI PODACI O RAZVOJU GRADA I SREZA TUZLE

Izdao Sreski odbor SSRNJ za srez Tuzlu — Tuzla 1953 godine

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

— NGKI

73254
PONISTENO

Privredni razvitak Tuzlanskog sreza

Za tuzlanski bazen kažu da je naš najjači industrijski centar. Desetine fabrika dimnjaka od Puračića do Tuzle, iz kojih izbijaju gusti oblaci dima, upućuju svakog putnika koji prolazi ovim pravcem da tako pomisli. Nije to razmetljivo upoređenje. Jer, ovo je bazen, čija se bogatstva teško mogu procijeniti i milijardama. Ogromne zalihe uglja kojeg ima po cijelom bazenu od istoka do zapada i od sjevera do juga, soli, azbesta, drveta i ruda, koje se ne eksploatišu, ali će vjerovatno i na to doći red, pružaju mogućnost razvoja industrije i privrede u njemu. Za ta bogatstva se znalo i prije Drugog svjetskog rata, ali se čitavo vrijeme između dva rata nije izgradio nijedan značajniji industrijski objekat (osim male privatne livnice i tvornice kože). Svi objekti Solane, Fabrike sode, Fabrike špirita i dr. datiraju iz onog vremena kada je u ove krajeve počeo prodirati kapitalizam.

Period od 1945 je razdoblje snažnog razvoja privrede—kada se brzinom i zalaganjem radnih ljudi dižu iz ruševina ratom uništeni i oštećeni objekti, proširuju i niču novi. Za osam godina industrija u Tuzlanskom bazenu toliko je napredovala da je ovaj kraj gotovo potpuno izmijenjen. Otvoreni su rudnici uglja u Banovićima sa najmodernijim sredstvima za vađenje i separisanje uglja, novi rudnici Lukavac, Mramor, podignuta gigantska koksara, transformatorska stanica u Lukavcu, Tvornica poljoprivrednih sprava i alata »Tuzla«, termoelektrane u Banovićima i u kok

13584
21687
sari, novi pogoni Solane, preduzeća »Konjuh«, veliki broj radionica i manjih preduzeća, proširuje se kapacitet Fabrike sode, izgrađena je normalna pruga do Banovića i od Tuzle do Doboja sa nekoliko desetina kilometara industrijskog kolosijeka, dovršava se pruga Šiški Brod — Lukavac itd. Samo od Simin Hana do Lukavca radi oko 20 preduzeća i rudnika od čega samo na području grada 14. Sve ovo ide u prilog tvrdnji da se u našoj zemlji, konkretno u našem bazenu, zahvaljujući pravilnoj politici našeg rukovodstva sa drugom Titom na čelu, i neumornom zalaganju naše radničke klase ovog bazena, za proteklih osam godina postiglo se i na ovom polju nekoliko puta više, nego što je predratna Jugoslavija učinila za 23 godine svog postojanja, i relativno više nego što je učinjeno u ovom bazenu za proteklih nekoliko decenija.

Tuzlanski bazen raste iz godine u godinu, napreduje džinovskim koracima i pored velikih teškoća.

Podimo od proizvodnje električne energije kao osnovnog uslova za izgradnju i jačanje privrede. Prije rata u cijelom Tuzlanskom srezu imali smo samo termoelektranu u Kreki i tvorničke centrale u Lukavcu i Živinicama. (Ove dvije davale su energiju isključivo za potrebe industrije.) U 1939 godini na približno isti broj stanovnika koliko imamo danas proizvodile su na području grada i sreza sve tri ove centrale 9.997.000 KWh električne energije. Poslije rata, uporedo s kapacitetom i proširenjem postojećih i izgradnjom novih industrijskih kapaciteta rasle su potrebe i za pogonskom snagom. Dovršenjem termoelektrana u Banovićima i u Koksari proizvodnja električne energije već u prvom polugodištu ove godine dostigla 20.118.130 KWh, što u odnosu na 1939 godinu pretstavlja povećanje za oko 100%. Nedavno je puštena u pogon u Termoelektrani »Oskova« u Banovićima prva tozi-turbina, tako da će ova centrala u 1954 godini davati oko 38.000.000 KWh električne

Proizvodnja električne energije
(u kilovatčasovima)

	1939	1946	1952	1953
prvo polugodište	9.997.000	10.235.000	28.561.000	21.187.130

energije, što znači četiri puta više, nego što se 1939 godine dobijalo u čitavom Tuzlanskom srezu.

Ovakav porast električne energije omogućio je i brži razvitak industrije i snabdijevanje velikog broja novih njenih postrojenja radionica, radilišta itd, a uporedo s tim i domaćinstva koja danas troše daleko više električne struje nego što su trošila prije rata. Danas već električno osvjjetljenje imaju i nekoliko sela i naselja. Ovakav snažan porast proizvodnje električne energije obezbjeđuje ne samo brz i snažan razvitak naše privrede, nego i dovoljne količine za svakog našeg potrošača u gradu i na selu. Svakako da će tom još više doprinijeti izgradnja snažnih i velikih hidrocentrala širom naše zemlje i u našoj Republici i nove dalekovodne mreže kojom će i ovaj naš srez biti uključen u opšti energetska sistem čitave naše zemlje.

Osnovna grana privrede ovog kraja je proizvodnja uglja. Predratna proizvodnja lignita i mrkog uglja iznosila je svega 609.490 tona. Ta cifra i pored ogromne štete koja je nanesena rudnicima u toku rata povećanom produktivnošću i naporima radnih ljudi premašena je već u 1946 godini, kada je proizvedeno 685.000 tona uglja.

Otvaranjem velikog broja jama, površinskih radilišta u našim rudnicima poslije oslobođenja, uvođenjem nove mehanizacije, usavršavanjem procesa proizvodnje, povećanjem produktivnosti rada, proizvodnja uglja u bazenu povećana je za tri puta u odnosu na predratnu. Samo u prvom polugodištu 1953 godine, i pored teškoća oko plasmata uglja na tržište, proizvedeno je u krekanskim i banovićkim rudnicima 922.449 tona mrkog uglja i lignita, što je skoro 100% više nego u 1939 godini.

Izgradnjom i puštanjem u pogon koksare u Lukavcu prvog objekta ove vrste u zemlji i na Balkanu i jednog od

Proizvodnja uglja (u tonama)

	lignit	mrki ugalj	koks	ukupno
1939	324.000	285.000	—	609.000
1946	532.000	107.505	—	639.785
1952	1.320.590	1.215.003	—	2.535.593
1953				
do 30 VI	461.840	461.609	130.599	1.074.048

najvećih objekata naše poslijeratne izgradnje, industrija, Tuzlanskog bazena dobila je još veći značaj. Iako još nije postigla puni kapacitet, Koksara već je dala za šest mjeseci blizu 130.000 tona metalurškog i sitnog koksa, i 5.331 tonu ostalih proizvoda, koji se dobiju destilacijom uglja. Kada bude potpuno dovršena Koksara »Boris Kidrič« po red raznih vrsta koksa proizvođače katran, sirovi benzol, amon-sulfat, razna ulja za gorivo i mazivo, antracensko ulje, katransku smolu, čisti benzol, toluol i solvent. Proizvodnja nekih od ovih je već u toku.

U ovom bazenu razvija se i snažna hemijska industrija zastupljena Fabrikom sode jedinom ove vrste u zemlji i drugom u Evropi. Ona je izgrađena prije nekoliko decenija, ali mi smo je naslijedili takođe u teškom stanju, jer je skoro sva uništena u toku rata i do 1947 godine još nije mogla da da predratnu proizvodnju. Prije rata ova tvornica davala je godišnje 38.115 tona natrijum hidroksida, natrijum karbonata, natrijevih i kalijevih soli, dok je samo u prvom polugodištu 1953 godine proizvela više proizvoda nego u cijeloj 1946 godini ili dvije trećine cjelokupne proizvodnje ove tvornice u 1939 godini. Njena proizvodnja stalno je u porastu, iako se zbog proširenja kapaciteta tvornice skoro godinu dana radilo takođe pod vedrim nebom. U 1954 godini proizvodnja će biti udvostručena.

Proizvodnja hemiske industrije

	1939	1946	1 polugod. 1953
Natrijum hidroksid	13.073	51.958	8.439
Natrijum karbonat	24.515	20.677	17.341
Ostale natrijeve soli	259	—	.555
Ostale kalijeve soli	268	497	4.111

Svi hemiski proizvodi pokazuju porast u odnosu na 1939 i 1946 godinu.

Proizvodi ove tvornice su od ogromne važnosti za razne grane naše industrije, naročito za bazičnu i vojnu industriju, a velike količine se izvoze, što daje našoj zemlji znatne sume deviza. Proizvodi Fabrike sode traže se da-

nas širom svijeta, a i izvoze se za sada u 14 zemalja na četiri kontinenta.

Obilje kamene soli koja se nalazi u naslagama ispod jednog dijela grada predstavlja takođe jedno bogatstvo koje se koristi od najstarijih vremena. Tuzlanski slani bunari jedini su u našoj zemlji i na Balkanu. Solane Simin Han i Kreka davale su 1939 godine 54.213 tona soli, a već 1946 godine 70.377 tona. Kapacitet solana danas je proširen sa nekoliko novih kazana, i zahvaljujući tome proizvodnja samo u prvom polugodištu ove godine iznosila je 47.418 tona soli, dakle blizu toliko-koliko je iznosila godišnja proizvodnja soli prije rata. Mi još uvijek uvozimo so, a oslobodićemo se toga kada bude počela eksploatacija rudnika kamene soli Tušanj. Tada ćemo znatne količine odvojiti i za izvoz i mjesto da dajemo devize za te svrhe mi ćemo ih dobijati i koristiti za druge potrebe.

Izgradnjom Tvornice poljoprivrednih sprava i alata, nikla je u Tuzlanskom bazenu još jedna nova grana industrije — industrija poljoprivrednih sprava. Takvu proizvodnju nismo imali prije rata. Prije rata se u Tuzli proizvodilo svega 49.000 tona sivog i obojenog liva, 1946 godine ta proizvodnja je porasla na 114.000 tona sivog i 14.000 tona liva obojenih metala, a u prvom polugodištu 1953 na 217.320 tona sivog i 74.320 obojenog liva. To je 6 puta više sivog i 37 puta obojenog liva nego u 1939 godini. Proizvodnja sprava i alata iz godine u godinu napreduje. Samo za prvih 6 mjeseci proizvedeno je 3.602 poljoprivredne sprave i alatke (plugovi, kopačice i drugo oruđe) i 812 mašina za vršenje. Proizvodi ove tvornice prodaju se danas i na inostranim tržištima Bliskog i Srednjeg Istoka.

Tuzlanski srez po bogatstvu drvetom takođe spada među najjače u ovom dijelu Istočne Bosne. Za proizvodnju ove grane prije rata nemamo podataka, ali se može reći da je ova proizvodnja daleko odmakla. U prvom polugodištu ove godine proizvedeno je 65.401 m³ rezane građe i pragova. Daleko više pažnje se posvećuje danas i eksploataciji i uzgoju šuma.

Slično stanje je i u industriji građevinskog materijala gdje je proizvodnja nekoliko puta veća od predratne, a

i u ostalim granama industrije (prehranbenoj i grafičkoj. U grafičkoj industriji cifre su gotovo i neuporedive, jer je proizvodnja tiskarnica i knjiga preko trideset puta veća nego prije rata.

Uporedo sa snažnim razvitkom privrede i ugostiteljstva rasle su i potrebe za snabdijevanjem radnih ljudi koje su s obzirom na poboljšanje standarda, daleko veće nego prije rata. Trgovinska i ugostiteljska mreža u gradu i u srezu ne može se ni upoređivati sa predratnom trgovinom i ugostiteljskom mrežom, čiji cilj nije bio snabdijevanje stanovništva nego profit. Danas je trgovinska i ugostiteljska mreža socijalističkog sektora (državnih preduzeća i zadruga) razvijena je i u svim krajevima ovog bazena. Krajem 1952 promet u prodaji na malo u gradu iznosio je 2,083,961.000 dinara, a samo u prvom polugodištu 1,167,705.000 dinara u gradu i na području sreza 884.682. Istina još je daleko od toga da ove grane zadovoljavaju naše potrebe. Još treba dosta sredstava, vremena i truda da one u potpunosti odgovore zadacima, dosta budnosti i borbe protiv slabosti i grešaka.

Ovdje nisu iznesena još mnoga dostignuća u periodu poslije oslobođenja zemlje, nego samo neki rezultati izraženi ciframa. Svakako da će naši uspjesi u narednim godinama biti i daleko veći, jer to garantuju sve novi i novi napori naših radnih kolektiva, koji danas sami upravljaju sredstvima za proizvodnju i čije sposobnosti i zrelost dolaze sve više do izražaja.

Poljoprivreda

Mi smo među ostalim naslijedili i veoma zaostalu poljoprivredu, čija je glavna karakteristika bila: sitnosopstvenička struktura, rascjepkanost i velik broj malih posjeda, slaba ili gotovo nikakva mehanizacija i primjena agrotehničkih mjera, slab prinos i kvalitet proizvoda. To je i razumljivo jer je bivša Jugoslavija i ekonomski i politički zavisila od inostranstva. Pod pritiskom veleposjednika, trgovaca, zeleniša i banaka, poreza i dažbina, većina seljaka zapadala je u bijedu siromašila i bila primorana da bježi u gradove, u industriju, ali i tamo je padala u kandže eksploatatora. Zbog svega toga seljak nije bio zainteresovan za unapređenje proizvodnje i ona je opadala, a one mjere koje su išle u tom pravcu bile su uslovljene ekonomskim uništenjem sitnih seljaka.

Pustošenje ogromnog broja seoskih domaćinstava, uništenje ogromnog broja stanbenih zgrada i poljoprivrednih objekata, pljačka stoke, poljoprivrednih mašina, alata i sl. od strane neprijatelja u toku rata dovelo je poljoprivredu u još teže stanje. Posljedice svega toga osjećaju se i danas. Mi danas imamo znatno manje obradivih površina, oranica za 111, livada i pašnjaka za 14.427, voćnjaka 1359, šuma za 17.665 hektara. Stalan i veliki porast stanovništva koji se redovno javlja poslije ratnih godina, sušne godine, daleko veće potrebe u ishrani, a uz sve to još uvijek veliki raskorak između poljoprivrede i industrije karakterističan je i za područje našeg sreza i grada. Po-

slike oslobođenja činjeni su ogromni naponi da se popravi stanje u poljoprivredi našeg sreza. U mnogim selima našeg sreza seljaka je trebalo pomoći u svemu, dati mu zemlju, inventar, stoku, sjeme i krov nad glavom.

Jedna od prvih mjera koje su provedene poslije oslobođenja i na ovom području je agrarna reforma. Njenim provođenjem riješeni su mnogi problemi; ukinuti su feudalni odnosi, likvidirani su veliki posjedi i krupna kapitalistička imanja, a oduzeta i konfiskovana zemlja od narodnih neprijatelja, uključena u zemljišni fond i razdijeljena

Površine zemljišta prije rata i danas

ukupna površina zemlje (u hektarima)

	1939	I. polugod. 1953
orance	154.492	121.626
livade — pašnjaci	42.768	42.657
voćnjaci	23.752	9.425
povrtnjaci	4.935	3.576
ostalo	2.183	4.676
šuma	6.324	4.463
	74.530	56.865

ljena agrarnim interesentima — bezemljašima, državnim poljoprivrednim dobrima, zadrugama, ekonomijama itd. Poslije rata poduzet je čitav niz mjera da se popravi stanje u poljoprivredi. Razdijeljene su velike količine sjemena, poljoprivrednih sprava i alata, stočne hrane, vještačkog gnojiva, stoke, sredstava za zaštitu bilja i životinja itd. Povedena je puna briga za uzdizanje poljoprivrednog kadra. U tu svrhu osnovana je posljednjih godina Rajonska voćarsko-vinogradarska stanica, stočarski selekcionni centar, stočna ambulanta, Veterinarski zavod i dr.

Poljoprivreda Tuzlanskog sreza ima i svojih ozbiljnih nedostataka, koje treba u narednim godinama ispraviti. Oni zaslužuju posebnu pažnju. Jer ovaj srez čija industrija daje preko jednu četvrtinu nacionalnog dohotka naše Republike ima tako zaostalu poljoprivredu da to pretstavlja najveći problem. Pokraj koksare i drugih fabrika, koje

pretstavljaju tako reći posljednju riječ tehnike, može se vidjeti seljak sa drvenim plugom. To su kontrasti koji se sa više napora seljaka mogu odstraniti. Da bi nam bilo jasnije kakvi nas naponi čekaju u perspektivi poslužićemo se sa nekoliko upoređenja.

Sjetvene površine u ovom srezu smanjene su u odnosu na predratne za preko deset hiljada hektara, a prihodi su znatno manji, nego prije rata. Kada uzmemo i pretprošlu, relativno rodnu godinu, onda je to nazadovanje očito. Samo sa zapuštenih sjetvenih površina, pod uslovima najprimitivnije obrade dobilo bi se oko 757 vagona pšenice, odnosno preko hiljadu vagona kukuruza ili 2,700 vagona sijena. Kad ovo ne bismo obradili onda za Tuzlanski srez bio bi gubitak preko 20 miliona dinara za nacionalni dohodak. Najosnovnije mjere kao što su zaoravanje strništa, zeleno dubrenje, duboko zimsko oranje i umjetno gnojivo za većinu sela Tuzlanskog sreza su još nepoznate. Svega 1,8% sjetvenih površina se nalazi pod krmnim biljem, dok se u Belgiji, Holandiji i Danskoj krmnim biljem zasijava i do 40% obradivih površina. Zto nije ni čudo što su prosječni prinosi pšenice u Tuzlanskom srezu (oko 70 kilograma) i kukuruza (oko 100 kilograma) po jednom dunumu, tj. dva do tri puta manji nego u zemljama gdje se obrada zemlje vrši na savremen način.

Međutim, treba istaći da budućnost ovog kraja ne leži u ratarstvu, nego u voćarstvu i stočarstvu. To je uostalom predviđeno i desetogodišnjim planom unapređenja poljoprivrede u ovom srezu. Ali zaostalost poljoprivrede udarila je pečat i na stočarstvo. Broj konja i svinja nije

Stočni fond u godinama 1939 i 1953

vrsta stoke	1939 godine	I. polugodište 1953 g.
	Brojno stanje:	Brojno stanje:
konja	6.771	3.309
goveda	40.060	42.602
svinja	12.985	3.558
ovaca	16.128	10.825
koza	7.233	20
peradi	148.447	49.098
košnica	7.727	3.717

dostigao ni polovinu predratnog stanja. Ovaca ima tek 72%, a goveda 95% od broja koji je registrovan 1939 god.

Naročito se zapaža pomanjkanje krava. Tako, na primjer, na 38 hiljada goveda, koliko ih ima u ovom srezu, ima svega 15.706 krava. Još je teža situacija sa mliječnosti krava koja prosječno iznosi 650 litara godišnje, dok se u razvijenim zemljama postavlja pitanje da li je rentabilna krava koja daje manje od 3 hiljade litara mlijeka godišnje. Ako bi se prosječna mliječnost krava povećala samo za 50%, a to je s obzirom na prirodne uslove moguće dobili bismo 51 hiljadu hektolitara više mlijeka što po sadašnjim cijenama iznosi oko 153 miliona dinara.

Nije bolja situacija ni sa voćarstvom. Ovaj izrazito voćarski kraj ima 212 hiljada stabala šljiva, 50 hiljada krušaka i 20 hiljada jabuka manje, nego prije rata. Zbog toga svake godine privreda ovoga sreza gubi 400 vagona voća ili oko 30 miliona dinara. To još više potvrđuje činjenica da od svega voća šljiva čini preko 3 četvrtine rodni stabala.

Stanje voćarstva u godinama 1939 i 1953

	Broj stabala		Prinos po jednom stablu	
	1939 g.	I. pol. 1953 g.	1939	I. pol. 1953
šljiva	830.300	686.348	16	20
jabuka	89.000	72.894	17	25
krušaka	91.000	46.698	18	15
oraha	35.930	22.016	19	12
kajsija	2.240	245	11,8	12
bresaka	8.398	2.741	6,9	9
trešanja	81.050	24.287	15	50
višanja	10.710	2.853	7	12
dunja	7.375	2.025	9,9	12

Iz ovih podataka se vidi koliko poljoprivreda našeg sreza još uvijek zaostaje za industrijom iako su poduzimane razne mjere za njeno unapređenje. Na području Tuzlanskog sreza radilo je 69 seljačkih radnih zadruga i 23 zemljoradničke. Danas imamo samo jednu seljačku radnu zadrugu i 21 zemljoradničku. To znači da se svugdje nije vodilo računa o svijesti seljaka. Pri osnivanju zadruga činjene su razne greške, a s druge strane

u njih su se uvukli pojedini špekulanti da bi izbjegli porez i obaveze prema zajednici, pa i oni koji su mislili da tamo neće ništa raditi. Zato je moralo doći do njihove likvidacije, i sada seljaci treba sami da odabiraju način udruživanja. Kod zemljoradničkih zadruga, iako su one brojnije, stanje je slično. Većina ih se orijentisala na trgovinu i prodaju, na zaradu po svaku cijenu i ma sa koje strane, a zapostavile su ono osnovno, snabdijevanje svojih članova i drugih potrošača, otkup njihovih proizvoda, rad na opštem privrednom i kulturnom preobražaju sela.

Posljednja mjera naše vlasti Zakon o zemljišnom fondu doprinijeće još više tome da se naši radni ljudi na selu zainteresuju za proizvodnju. Računa se da će u zemljišni fond ući ukupno oko 12.000 dunuma zemlje, koja će biti stavljena na raspolaganje državnim poljoprivrednim dobrima kojih danas ima tri u srezu, zemljoradničkim zadrugama, a ostatak u zakup ili prodaju proizvođačima koji su bez zemlje ili sa vrlo malim količinama zemlje. Predviđa se i osnivanje poljoprivrednih dobara po svim opštinama gdje postoje uslovi, što ima za cilj da se rentabilnije obrađi zemlja, i povećaju prinosi. Svakako da će poboljšanju stanja u poljoprivredi i unapređenju proizvodnje mnogo doprinijeti i oporezivanje po katastru, jer će naš seljak tada biti više zainteresovan da više proizvede i više iznese na tržište.

Poslijeratna komunalna djelatnost

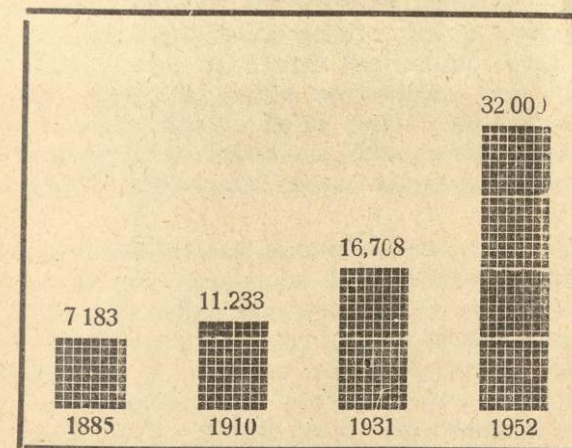
Poslijeratni tempo razvitka tuzlanskog industriskog bazena uslovio je i brz razvitak njegovog centra — grada Tuzle. Kao politički, privredni, administrativni i kulturni centar, Tuzla je naglo povećavala broj svojih stanovnika i postala je gusto naseljen grad sa nizom neriješenih komunalnih problema. Povećanje stanbenog fonda bio je prvi i najvažniji zadatak i preduzeća i narodne vlasti. Od 1945 do 1952 godine na teritoriji grada Tuzle izgrađeno je ukupno 96 kuća sa 300 stanova. Osim toga izgrađene su dvije zgrade za smještaj 270 samaca radnika i službenika. Izgrađena stanbena površina poslije rata u Tuzli iznosi 12.000 kvadratnih metara. U 1952 godini počela je izgradnja 46 stanbenih zgrada sa 280 stanova. Osim toga i privatnici podižu 70 zgrada sa 72 stana. Neke od tih zgrada već su dovršene, a druge se dovršavaju i biće uselive ove ili iduće godine. Prema tome od 1952 godine u Tuzli se izgradilo ili se gradi 348 stanova sa površinom od 24.045m².

Postavlja se pitanje da li i dalje stanbeni fond ostaje kao još neriješen problem preduzeća i narodne vlasti u Tuzli i tuzlanskom bazenu? Prema tačnim podacima kojim raspolaže komunalna služba za postojeći broj stanovnika u Tuzli nedostaje 208.000m² stanbenih prostorija. A ako tome dodamo da je minimalni godišnji prirast stanovnika 1.000, onda se i potreba za povećanjem stanbenog fonda srazmerno povećava. Da bi se taj problem riješio za deset godina potrebno je godišnje graditi po 304 stana što bi zna-

čilo da se svake godine za izgradnju stanova u Tuzli investira, prema današnjim cijenama, 416.180.000 dinara.

Pored stanbene izgradnje poslije rata u Tuzli je podignuto i više zgrada za zdravstvene, prosvjetne i druge ustanove što je takođe znatno poboljšalo rješavanju stanbenog pitanja. U Tuzli i Tuzlanskom srezu podignuto je 10 novih školskih zgrada, dok je popravljeno porušenih i renovirano 64 školske zgrade. Osim toga u Tuzli je podignuta bolnica za liječenje tuberkuloze, srednjoškolski dom učenika, Narodno pozorište, Dom Jugoslavenske narodne armije i druge zgrade. Ovdje nije obuhvaćena izgradnja čitavih radničkih naselja kao što su: Litva, Kreka, Bukinje, Živinice, Novi Lukavac, Mramor i druga. To je nepotpuna slika poslijeratne izgradnje komunalnih objekata Tuzle i tuzlanskog industriskog bazena.

Grafikon porasta stanovništva Tuzle

NEŠTO O PERSPEKTIVAMA RAZVOJA TUZLE

Prema osnovnoj zamisli urbanista, a na osnovi postojećeg grada i potreba, Tuzla će se širiti i razvijati uglavnom prema udolini Jale od padine Gradine prema istoku do Simin Hana. Pošto je ovaj prostor dosta uzak to će se izvršiti regulacija rijeke Jale i ukloniti željeznički saobraćaj

iz grada. U proširenom novom prostoru grada izgradiće se poprečne ulice i mostovi preko korigovanog korita Jale. Nova željeznička stanica smjestila bi se na Gojtinovcu. Sadašnja pruga normalnog kolosijeka, od klaonice u Kreki prošla bi tunelom ispod Ilinčice. Od Simin Hana pruga bi produžila kroz Čaklovički tunel u dolinu Spreče gdje bi se vezala sa prugom koja treba od Lukavca dolinom Spreče da prođe prema Zvorniku. To bi bio dio velike magistrale Beograd — Zvornik — Tuzla — Doboj — Banja Luka — Zagreb.

Prosvjeta i kultura

Stara predratna Tuzla bila je prava slika bjednog stanja naroda ne samo grada nego i sreza. Siromaštvo sa zaostalošću bili su najviše zapaženi baš u Tuzli i selima oko nje. Ovaj kraj je oskudijevao u mnogo čemu pa i školskoj mreži. Neposredno poslije rata na području grada Tuzle radilo je 5 škola. Danas već imamo osam osnovnih, pored šest stručnih, jedne umjetničke, šest srednjih i srednje stručnih škola. Tuzla ima i nekoliko značajnih kulturno prosvjetnih ustanova. Ona se već razvila ne samo u kulturni i privredni centar našeg sreza nego i cijele oblasti.

Stanje u školstvu na teritoriji sreza neposredno poslije rata bilo je više nego slabo. Na 120.000 stanovnika dolazilo je prije rata svega 24 osnovne škole sa 2.500 đaka i 34 učitelja. Ratna pustošenja taj broj su smanjila na 18 škola. Od oslobođenja je učinjeno mnogo napora da se školstvo unaprijedi. Rezultati nisu izostali. Danas već u srezu ima 106 škola sa preko 16.000 đaka. Broj škola u odnosu na predratno stanje povećao se za oko 4 puta, a broj đaka i učitelja za osam puta. Treba istaći broj škola i učitelja za vrijeme bivše Jugoslavije nije bio skoro ništa veći nego za vrijeme austrougarske okupacije. To najbolje potvrđuje, da bivša Jugoslavija nije skoro ništa učinila na polju prosvjećivanja naroda.

Razumije se da je zbog slabe školske mreže u srezu bio veliki broj nepismenih. U nekim dijelovima on se kre-

tao i do 90 posto od ukupnog broja stanovništva. Drukčije nije ni moglo biti kad je školom prije rata bilo obuhvaćeno svega 25.000 djece dorasle za školu. Danas je školom obuhvaćeno oko 90 posto djece koja su dorasla za školovanje. Već u idućoj godini računa se da će sva djeca dorasla za školovanje biti obuhvaćena u škole.

Napredak školstva u našem srezu je očit. Škole pohađa oko 25.000 đaka a to nije mali broj. Svaki peti stanovnik našeg grada i sreza je učenik.

Pa ipak ovaj ogroman napredak na polju proširenja osnovnog školstva ne znači da je postignut i konačan uspjeh. Još nam treba škola. Zahvaljujući svijesti naših radnih masa interes za otvaranje novih škola postoji ne samo u gradu nego i selu. U ovoj godini u selima Tuzlanskog sreza narod sam gradi 26 novih školskih zgrada u vrijednosti preko 120 miliona dinara.

Narodno prosvjećivanje

Od oslobođenja je na ovom polju učinjeno mnogo. Nepismenost je u gradu likvidirana, a u srezu se čine i posljednji naponi za njenim likvidiranjem. Potpuna likvidacija nepismenosti moguća je samo onda ako se obuhvate u škole sva djeca dorasla za školovanje. Pored likvidacije nepismenosti posljednjih godina čine se naponi za dalje obrazovanje naših radnih ljudi. Putem raznih kurseva i seminara dobilo je osnovno znanje preko 10.000 radnika. Prošle godine u gradu i srezu prišlo se otvaranju dvogodišnjih radničkih škola. Ove škole završilo je prošle godine oko 150 radnika u gradu, a pohađa ih 576 radnika. Na teritoriji sreza rade 54 odeljenja radničkih škola koje pohađa 1.700 radnika. U prošloj godini završilo je škole 678 radnika. Ukupno na teritoriji grada i sreza radničke škole završilo je 838 radnika.

Pored toga u toku ove godine u školama za zdravstveno prosvjećivanje sa uspjehom je položilo ispite 1.887, a škole pohađaju 2.243 omladinke.

Pored raznih vidova obrazovanja na teritoriji grada i sreza učinjeno je mnogo na otvaranju raznih kulturnih ustanova. U Tuzli radi Gradska biblioteka sa oko 16.000 knjiga, osnovan je zavičajni muzej, a u srezu ima 14

biblioteka i čitaonica sa preko 6.000 knjiga. Pored toga Tuzla ima svoj Radnički univerzitet a u srezu takođe postoje dva radnička univerziteta, 3 kulturno umjetnička i 9 kulturno prosvjetnih društava. U gradu takođe rade dva kulturno umjetnička društva. Pored izgradnje moderne zgrade za naše pozorište u toku ove godine u Tuzli je otvorena i radio stanica.

Ukupan bilans od oslobođenja na polju prosvjete može se izraziti u ciframa. Otvoreno je 81 nova škola, proširene postojeće škole. Povećan broj đaka od 6 na 25 hiljada. Opismenjeno je oko 10.000 lica, osnovano 16 biblioteka, otvorena 3 radnička univerziteta itd. Vrijednost ovih uspjeha ne može se izraziti u ciframa.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Može se sa sigurnošću reći da je pitanje zdravstva i socijalne politike na teritoriji našeg sreza izgledalo poslije oslobođenja katastrofalno. Samo jedan primjer: Oko 40 posto stanovništva bolovalo je od endemskog sifilisa a da ne govorimo o drugim bolestima. Drugačije nije ni moglo biti ako se zna da je prije rata na teritoriji sreza Tuzle radio 1 ljekar, 1 babica i četiri bolničara. Ne treba zaboraviti da je srez Tuzla prije rata imao oko 140.000 stanovnika (jer su mu pripadali dijelovi Loparskog i Gradačackog sreza). U Tuzli je stanje bilo bolje ali ni izdaleka nije zadovoljavalo. Vrijeme kojedolaziosam godina poslije oslobođenja donosi nam sasvim drugačiju sliku sreza. Opet jedan primjer: Oboljenja od sifilisa svedena su od 40 na 3 posto a tako je i kod drugih oboljenja. To je postignuto zahvaljujući naporima naše vlasti koja je stalno vodila brigu o tome. Ekipe raznih zdravstvenih radnika stalno su bile na terenu. U liječenju i suzbijanju raznih bolesti na teritoriji sreza dosada je utrošeno oko 130 miliona dinara. Ovih primjera ima dosta.

Zdravstveni kadar na području sreza:

	1945	1953
ljekara	2	6
apotekara	—	2
apotekarskih pomoćnika	—	3
zubara	—	3

babica	—	—	—	—	—	—	1	9
bolničara i bolničarki	—	—	—	—	—	—	4	17
higijeničara	—	—	—	—	—	—	—	15

Zdravstveni kadar na području grada:

	1939 g.	1945 g.	1953 g.
ljekara	13	11	34
ljekarskih pomoćnika-sest.	4	2	18
babica	4	4	13
bolničara	34	26	60
dentista-zubara	—	1	8
zubnih tehničara	—	—	7
farmaceuta	5	3	7
farmaceutskih pomoćnika	—	—	3
Ukupno zdrav. kadra:	60	47	150

I slika zdravstvenih objekata sada je izmjenjena. Na teritoriji sada radi 6 stalnih i 7 honorarnih ljekara. U srezu ima dvije apoteke, 2 zubarske ambulante, 9 babica, 17 bolničara i 15 higijeničara. Pored toga otvoren je i jedan noćni sanatorijum. U samoj Tuzli broj ljekara povećao se od 13, koliko ih je bilo 1939 godine na 34, ljekarskih pomoćnika od 4 na 18 itd. Ukupno zdravstvenih radnika u Tuzli ima sada 150 a 1939 godine bilo je svega 60. Isto tako otvorena je jedna nova bolnica tako da ih sada imamo 3. Broj bolničkih odeljenja povećan je od 5 na 13, a bolesničkih kreveta od 225 na 650.

Novčana sretstva koja se utroše za zdravstvo u Tuzli iznose godišnje preko 252 miliona dinara.

U Tuzli se predviđa podizanje još jedne bolnice sa 800 kreveta. Isto tako i na teritoriji sreza težiće se otvaranju novih zdravstvenih ustanova — prvenstveno ambulanta. Već u idućoj godini broj ljekara će se povećati.

Kad se govori o zdravstvenim problemima onda uvijek treba imati u vidu da su oni u srezu mnogo akutniji. Bitka sa raznim zaraznim bolestima dala je zaista ogromne rezultate. Mi smo naveli samo primjer endemskog sifilisa. A tih bolesti ima dosta. Skoro je svaki stanovnik cijepljen protiv raznih bolesti. U sadašnjoj fazi borbe protiv zaraznih bolesti naročito se čine naponi na likvidiranju favusa i trihofitije (čele). Već pet mjeseci specijalna ekipa radi u selima ovog sreza.

Za socijalno staranje svake godine troši se preko milijarde dinara

Prije rata o socijalnom staranju nije moglo biti ni govora. To nije čudo jer se radilo o kapitalističkoj zemlji u kojoj je vršena bezobzirna eksploatacija radnih ljudi. Prema tome o nekom poređenju sa predratnim stanjem ne može se govoriti. Sve ono što imamo sada to je rezultat tekovina našeg socijalističkog razvitka.

Evo nekih primjera.

Na teritoriji sreza ima 702 djeteta pod starateljstvom. Većina ove djece pohađa škole a neka su smještena i u internate. Briga za djecu ratnu siročad bila je i ostaje kao jedan od glavnih zadataka naše zajednice. Pored toga socijalna zaštita pruža pomoć samohranim roditeljima čiji se sinovi nalaze u Armiji. Samo u toku prošle godine u ove svrhe utrošeno je preko 2 miliona dinara. Isto tako pruža se novčana pomoć i starcima i iznemoglim licima. Učinjeno je mnogo i na rješavanju invalidskih predmeta. Većina invalida prima solidnu materijalnu pomoć od zajednice. Samo od 1 juna ove godine isplaćeno je do sada na ime invalidnine oko 15 miliona dinara.

Svakako najriječitija i najvidljivija briga zajednice može se vidjeti po dječjim doplacima. Jedina zemlja na svijetu je Jugoslavija koja ima ovako veliki dio novčanih izdataka na djecu. Kod nas u Tuzlanskom srezu ima 12.000 uživaoca dječjih dodataka koji primaju doplatke na 26.000 djece. To znači svakog mjeseca na ime dječjeg doplatka isplaćuje se 78 miliona dinara.

Treba istaći da preko 1.600 ličnih i 1.700 porodičnih penzionera dobija mjesečno oko 16 miliona dinara. Za vrijeme bivše Jugoslavije bilo je ukupno 500 penzionera mahom službenika koji su imali penzije po par stotina dinara.

Briga za čuvanje zdravlja naših radnih ljudi ogleda se i u tome što za bolničke troškove, ljekarske preglede, kratkoročna davanja, troškove bolničkog lječenja itd. zajednica troši godišnje oko 250 miliona dinara.

Ukupni izdaci u toku jedne godine iz fonda Socijalnog osiguranja iznose godišnje u Tuzlanskom srezu preko jednu milijardu dinara.

Zavičajna zbirka
33

NEKI

330.34(497.6Tuzla)

0087354

NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA TUZLA

COBISS

Štampa: Štamparsko preduzeće „Grafičar“ Tuzla u 500 primjeraka

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA